

KneIpuntnota

DATUM 23 oktober
VOLGNUMMER 2013-2014/3

COMMISSIE Commissie voor Onderwijs
en Gelijke Kansen
Commissie Mobiliteit en
Openbare Werken

Leerlingenvervoer Buitengewoon Onderwijs

Op 23 oktober 2013 organiseerde het Kinderrechtencommissariaat in samenwerking met het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding een kinderrechtenlunch (Krunch) om een thema dieper uit te werken. Samen met de belanghebbenden van De Lijn, de Onderwijskoepels, de Administratie Leerlingenvervoer en de kabinetten Onderwijs en Mobiliteit discussieerden we met een aantal volksvertegenwoordigers over de problematiek van het leerlingenvervoer in het Buitengewoon onderwijs.

Elke dag nemen meer dan 40.000 kinderen in het Buitengewoon Onderwijs de bus naar school. Gratis. Een indrukwekkende inspanning en een erg goede zaak dat de overheid hiervoor instaat. Elke leerling krijgt van de overheid het recht op vervoer naar de dichtstbijzijnde school van het net van de vrije keuze die het type en/of opleidingsvorm aanbiedt waarnaar het attest van de leerling verwijst. Maar jammer genoeg loopt dit vervoer niet voor iedereen op wieltjes. Er dringen zich vanuit het perspectief van kinderrechten en van kinderen een aantal vragen op. Dat blijkt niet alleen uit het aantal klachten die ons jaarlijks bereiken. Maar ook uit de getuigenissen van een aantal kinderen (en hun ouders) die we geïnterviewd hebben.

Vooral over de lange duur van de busrit klagen ze. Meerdere kinderen zitten elke ochtend en elke avond een busrit uit van anderhalf à twee uur. Soms zijn er ook vragen over de kwaliteit van de begeleiders en de chauffeurs. Meer vorming dringt zich op. Ouders klagen soms over moeilijke communicatie en krijgen niet altijd eenduidige informatie. We sluiten af met garanties te vragen voor de continuïteit van de schoolloopbaan en voor het welzijn van kinderen op de bus. Alle betrokkenen moeten samen "meer bus maken".

1. Situering

1.1. Klachten die ons bereiken

Al meer dan een decennia lang krijgt het Kinderrechtencommissariaat klachten over het collectief leerlingenvervoer in het Buitengewoon onderwijs. Al in 2002 diende het

Kinderrechtencommissariaat een advies in bij de commissie Onderwijs naar aanleiding van een verzoekschrift¹. De problematiek van het collectief leerlingenvervoer wordt al meerdere jaren aangekaart via onze jaarverslagen. Ook in ons vorig jaarverslag wezen we op de volgende elementen:

- Te lange duur van de verplaatsing
- Problematiek van niet-rechthebbers
- Beperking van vrije schoolkeuzes
- Pedagogische kwaliteit van de begeleiders

Busje komt niet

Een moeder meldt dat haar dochter onderwijs volgt van type 8. Ze kan niet mee met het georganiseerd leerlingenvervoer omdat haar school twee kilometer verder ligt dan de andere school waar ze ook type 8 hebben. Maar moeder geeft aan dat ze niet voor die school gekozen heeft om allerlei redenen. Ze zoekt hulp zodat de dochter toch met de bus naar school kan.(2010-2011)

Helse rit

Jonas, 9 jaar, woont in Duffel en heeft een attest voor type 3. De dichtstbijzijnde school dat een aanbod heeft voor kinderen met een karakterstoornis ligt in Duffel. Deze school zit echter vol. De volgende dichtstbijzijnde school met een gepast aanbod, waarvoor Jonas dus recht heeft op leerlingenvervoer, is gelegen in Lovenjoel. Het traject van Duffel naar Lovenjoel bedraagt zo'n 55 km. In normale omstandigheden duurt het traject ongeveer 1 uur. De bus doet er gezien het drukke verkeer in de spits, echter dagelijks bijna 3 uren over om de school te bereiken. Jonas zit elke dag voor 7.00u op de bus en komt vaak pas tegen 10.00u aan op school. De lessen – voor de leerlingen die niet met de bus of met een andere bus naar school komen – zijn dan al ruim een uur bezig. Bovendien is Jonas vaak overprikkelde als hij van de bus komt, waardoor onmiddellijk aansluiten bij de lessen niet mogelijk is. De school werd hiervoor ook al door de inspectie op de vingers getikt wegens het niet naleven van de regelgeving betreffende de minimale onderwijstijd.(2011-2012)

Thuis geraken

Een moeder krijgt om 19 uur telefoon van de directie. Die meldt dat haar dochter Silke nog niet thuis is omdat de chauffeur en de begeleider haar hebben afgezet in een voor haar onbekend internaat. Volgens de begeleider waren de ouders niet thuis en onbereikbaar. Na contact met de verantwoordelijke voor het leerlingenvervoer bij De Lijn werd beslist om het meisje dan maar terug mee te nemen en af te zetten in een internaat. Volgens De Lijn zijn de ouders immers verhuisd, wat niet zo is. Gelukkig is de directrice Silke onmiddellijk gaan ophalen aan het internaat en werd er met de moeder een plaats afgesproken om haar op te pikken. De schooldag van Silke eindigde om 20.15u.(2011-2012)

Eerst opgehaald, laatst teruggebracht

Ons zoontje heeft autisme en volgt buitengewoon onderwijs type 8. Hij wordt van en naar school gebracht met de schoolbus. Hij wordt 's morgens als eerste opgehaald en 's avonds als laatste teruggebracht. Ik vind dat niet logisch en heb gevraagd om de kinderen die 's morgens het eerst opgehaald worden 's avonds ook eerst terug te brengen. Maar noch de school, noch de busmaatschappij wil daarvoor de verantwoordelijkheid nemen. (2012-2013)

Problemen met busbegeleider

Mijn dochter volgt buitengewoon onderwijs type 1 en neemt de schoolbus. Vijf jaar lang waren er geen problemen totdat er een nieuwe busbegeleider kwam. Die heeft problemen met mijn dochter en vertelt over haar dingen die helemaal niet waar zijn. Op school willen ze het probleem niet erkennen en alles vergeten. Ze willen dat er een nieuwe start gemaakt wordt maar dan wel met een gedragskaart voor

¹ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, Verzoekschrift over gesubsidieerd leerlingenvervoer. Februari 2002, nr 2001-2002/7, www.kinderrechtencommissariaat.be bij Adviezen en Standpunten.

Ook het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding ontvangt regelmatig meldingen over het schoolvervoer van leerlingen met een beperking. Het Centrum maakte in mei 2011 in overleg met een aantal ervaringsdeskundigen en verenigingen van en voor personen met een handicap een aantal aanbevelingen over aan de minister. Naast het beperken van de ritduur werd er gepleit voor het heropstarten van de Commissie Leerlingenvervoer en een grotere betrokkenheid van de scholen bij de organisatie van de ritten. Hierbij werd ook gewezen op de problematiek van de kinderopvang in het Buitengewoon Onderwijs. Ouders van kinderen met een beperking ondervinden grote moeilijkheden in de toegang voor hun kind tot de reguliere kinderopvang. Sommige voor- en naschoolse opvanginitiatieven weigeren deze kinderen in te schrijven.

1.2. Reactie van het beleid

Om die problemen te beheersen, sloten de departementen Onderwijs en Mobiliteit en De Lijn een samenwerkingsovereenkomst af. Er kwam een overlegstructuur waarin naast leden van de twee departementen en De Lijn ook de onderwijskoepels en de ouders vertegenwoordigd zijn. Daar zou worden gewerkt aan nieuwe busritten om rittijden te verkorten en aan het statuut van de busbegeleider. Het is onduidelijk of dat veel veranderde op het terrein.

Daarnaast plande de minister van Onderwijs de verdere voorbereiding van een nieuw decreet leerlingenvervoer, waarvoor hij de krachtlijnen voor een nieuw kader uittekende in overleg met de minister van Mobiliteit.

Hiervoor werden in het najaar van 2012 focusgroepen georganiseerd met de onderwijskoepels, de ouderkoepels, de schooldirecties en belangenverenigingen om de knelpunten en noden in kaart te brengen. Alsook om een voorstel voor een nieuw concept te inventariseren en te peilen naar de verwachtingen voor een decreet leerlingenvervoer.

Midden 2013 zijn op basis van de resultaten de grote lijnen uitgezet voor een nieuw concept. Die moeten nu verder wetenschappelijk uitgeklaard worden. Tegen 1 maart 2014 verwachten we de eerste resultaten van het onderzoek.

1.3. Opzet van dit advies

Ondertussen blijven kinderen en jongeren lange busritten maken. Het Kinderrechtencommissariaat wil in samenwerking met het Centrum voor de Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding dit probleem inhoudelijk verder onder de aandacht brengen.

C.H.I.P.S. werd bereid gevonden het probleem te visualiseren door gedurende een dag Hylke, een jongen met autisme, op zijn busrit te volgen.² Hij was er enorm op gebrand zijn ervaringen met het busvervoer te delen. Omdat tot op heden de stem en ervaringen van kinderen en jongeren ontbraken in dit debat, werden een aantal betrokken kinderen aan het woord gelaten die dagelijks met de bus naar school moeten. We interviewden uitgebreid vier kinderen en hun ouders die klacht hebben ingediend. Daarnaast organiseerden we vier focusgesprekken bij kinderen in een basisschool en met jongeren uit een school voor individueel onderricht.

Op basis van al deze signalen, formuleren we op het eind van dit advies enkele aanbevelingen.

²<http://www.kinderrechtencommissariaat.be>

2. Internationale verdragsregels

2.1. Internationaal verdrag inzake de Rechten van het Kind

Uit het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (het Verdrag) zijn een aantal artikelen van bijzonder belang.

Vooreerst mogen kinderen niet gediscrimineerd worden (artikel 2): alle rechten zijn van toepassing op alle kinderen zonder enige uitzondering. Het is de verplichting van de Staat om kinderen tegen om het even welke vorm van discriminatie te beschermen. De Staat mag geen enkel recht schenden en moet positieve acties ondernemen om alle rechten te bevorderen.

Ten tweede dient de Staat in alle acties met betrekking tot het kind ten volle rekening te houden met zijn of haar belang (artikel 3). De Staat is verplicht adequate zorgen te verlenen wanneer ouders of andere verantwoordelijken ter zake in gebreke blijven.

Specifiek naar onderwijs toe stelt artikel 28 onder meer:

- (a) primair onderwijs verplicht te stellen en voor iedereen gratis beschikbaar te stellen;
- (b) de ontwikkelingen van voortgezet onderwijs aan te moedigen, met inbegrip van algemeen onderwijs en beroepsonderwijs, deze vormen voor ieder kind beschikbaar te stellen en toegankelijk te maken, en passende maatregelen te nemen zoals de invoering van gratis onderwijs en het bieden van financiële bijstand indien nodig;
- (d) informatie over en begeleiding bij onderwijs- en beroepskeuze voor alle kinderen beschikbaar te stellen en toegankelijk te maken;
- (e) maatregelen te nemen om regelmatig schoolbezoek te bevorderen en het aantal kinderen dat de school vroegtijdig verlaat te verminderen.

Dat het basisonderwijs 'kosteloos beschikbaar dient te zijn', betekent niet per definitie dat het gratis bereikbaar moet zijn. Maar uit deze verplichting om het onderwijs beschikbaar te stellen kan wel worden afgeleid dat het op redelijke afstand bereikbaar moet zijn.³ Wat redelijk is, moet dan weer in de maatschappelijke context worden beoordeeld.

Artikel 29 bepaalt dat onderwijs voor kinderen gericht moet zijn op de zo volledig mogelijke ontplooiing van de persoonlijkheid, talenten, geestelijke en lichamelijke vermogens van het kind. De vrijheid van onderwijs, zijnde de vrijheid van personen om onderwijs te organiseren en de vrijheid van ouders (en kinderen) om een bepaald type onderwijs te volgen, komt op één plaats expliciet aan bod. Artikel 29.2 bepaalt dat artikel 28 zo moet geïnterpreteerd worden dat het de vrijheid om onderwijsinstellingen op te richten niet aantast. Deze vrijheid kan enkel worden beperkt omwille van kwaliteitsredenen en de beginselen waaraan het onderwijs inhoudelijk volgens het Verdrag moet voldoen (zoals de volledige ontplooiing van de leerling, het bijbrengen van eerbied voor fundamentele rechten en vrijheden, e.d.).

2.2. Internationaal Verdrag inzake Personen met een Handicap

Het Internationaal Verdrag inzake Personen met een Handicap gaat specifiek in op een aantal rechten van kinderen met een handicap. Dit verdrag erkent de noodzaak van een toegankelijke, fysieke, sociale, economische en culturele omgeving en de toegang tot onderwijs teneinde personen met een handicap in staat te stellen alle mensenrechten en fundamentele vrijheden ten volle te genieten.

Specifiek gaat artikel 24 §2 in op recht op toegankelijk onderwijs.

³ VERSTEGEN, R. Constitutionele beginselen met betrekking tot het leerlingenvervoer, *T.O.R.B.*, 2011-2012/1, 64-75.

Bij de uitoefening van dit recht op onderwijs waarborgen de Staten die Partij zijn dat:

- (a) personen met een handicap niet op grond van hun handicap worden uitgesloten van het algemene onderwijssysteem, en dat kinderen met een handicap niet op grond van hun handicap worden uitgesloten van gratis en verplicht basisonderwijs of van het voortgezet onderwijs;
- (b) personen met een handicap toegang hebben tot inclusief, hoogwaardig en gratis basisonderwijs en tot voortgezet onderwijs en wel op basis van gelijkheid met anderen in de gemeenschap waarin zij leven;
- (c) redelijke aanpassingen worden verschaft naar gelang de behoefte van de persoon in kwestie;
- (d) personen met een handicap, binnen het algemene onderwijssysteem, de ondersteuning ontvangen die zij nodig hebben om effectieve deelname aan het onderwijs te vergemakkelijken;
- (e) doeltreffende, aan het individu aangepaste, ondersteunende maatregelen worden genomen in omgevingen waarin de cognitieve en sociale ontwikkeling wordt geoptimaliseerd, overeenkomstig het doel van onderwijs waarbij niemand wordt uitgesloten.

3. Knelpunten

3.1. Duur van de rit

Overzicht ritduur (gegevens schooljaar 2011-2012)

Entiteit	Aantal ritten	Aantal leerlingen	Ritten > 220 min	Leerlingen > 220 min	% leerlingen
Antwerpen	413	11.006	137	503	4.57%
Vlaams-Brabant	234	5.208	41	64	1.23%
Limburg	238	6.839	31	57	0.83%
Oost-Vlaanderen	369	8.888	49	128	1.44%
West-Vlaanderen	310	8.687	55	139	1.60%
TOTAAL	1.564	40.628	313	891	2.19%

bron: De Lijn

De recentste gegevens die De Lijn ons beschikbaar stelde tonen aan dat er dagelijks 1564 ritten worden georganiseerd waarbij 40.628 kinderen en jongeren worden vervoerd. 313 ritten of 20% van die ritten duren langer dan 220 minuten (3u40min). Dit betekent uiteraard niet dat alle kinderen de gehele rit moeten uitzitten. Toch zitten 891 (2%) van de kinderen en jongeren de hele tijd of bijna de hele tijd de busrit uit. Concreet betekent dit: minstens 1u50min in de ochtend en 1u50min in de avond.

Hoelang zitten de kinderen en jongeren waarmee wij spraken op de bus? Dit wordt bepaald door meerdere factoren. Het is ten eerste afhankelijk van de afstand naar de school. Verschillende kinderen wonen op een 20-tal kilometer van de school. Dit is op zich niet zo veel, maar er wordt een bustraject van gemaakt dat dubbel zolang is. Maar niet alleen de afstand bepaalt de tijdsduur. Bussen uit de regio rijden eerst naar een verzamelpunt, waar kinderen overstappen op een andere bus die hun naar de respectievelijke school voert. Deze bussen dienen soms lang op elkaar te wachten om alle kinderen voor een specifieke school op te pikken. Tot slot is de tijdsduur van de rit ook afhankelijk van het aantal kinderen dat op de bus zit. Grotere bussen pikken meerdere kinderen op. Routes worden verlengd om kinderen op te halen. Verschillende kinderen zien hun vertrektijden regelmatig vervroegen omdat er nieuwe kinderen bijkomen. Dit heeft zo zijn gevolgen. Niet alleen voor kinderen. Het heeft ook impact op gans het gezin.

Vroeg op

Kinderen geven aan dat ze heel vroeg moeten opstaan en dat is lastig.

Om half zes, zes uur. Ja, er komen steeds kinderen bij op de bus. En om op tijd op school te zijn moeten we steeds vroeger en vroeger opstaan. Volgende week komt er alweer een nieuw kind bij. Dus dan moet ik weer vroeger opstaan en later afstappen. Moet elk kind zo vroeg opstaan? Ik denk het niet hé.
Karel, 14 jaar

Om half zeven, omdat ik dienen stomme bus moet nemen.
Danny, 9 jaar

Ik moet om zes uur opstaan en de bus komt me halen om 7u.
Anton, 12 jaar

Vorig jaar om 7uur en dit jaar om 6uur.
Stefanie, 11 jaar

Kinderen zijn vaak nog erg moe als ze zo vroeg gewekt worden.

Nee, ik ben nooit uitgeslapen. Het is altijd nog donker.
Axel, 8 jaar

Ik ben nog erg moe en ik moet dan ontbijten, maar ik heb daar geen zin in.
Jole, 14 jaar

Ik vind dat ambetant om zo vroeg op te staan. Ik wil soms wat langer blijven liggen en dan gaat uw wekker aan en dan moet je opstaan.
Elke, 13 jaar

Niet alleen door het vroege uur van opstaan zijn kinderen moe. Door de lange busrit worden kinderen moe of gestresseerd. Mede doordat de bus te laat op de school arriveert en kinderen direct de klas in moeten. Terwijl ze nood hebben om nog even bij te komen. Of om naar het toilet te gaan.

Ik voel me vooral moe. *Hoe komt dat?(interviewer)* Ik weet niet...door zo lang te zitten en zo vroeg te moeten opstaan zekerst.
Julia, 14 jaar

Als ik lang op de bus zit, voel ik me soms boos.
Lucas, 10 jaar

En als we dan eindelijk op school toekomen dan is de bel al 5 of 10 minuten gegaan en hebben we geen speeltijd meer. En dat is wel ambetant. Ja, want je zit dan al twee uur op de bus.
Axel, 12 jaar

Ik kan niet meer rustig naar het toilet gaan.
Claudia, 9 jaar

Dat merk je zelf als volwassene. Als je anderhalf uur op een bus zit, dat is continu lawaai. Als je afstapt, dan heb je echt wel zoiets van: pffff (blaast). Ik ben blij dat ik ervan af ben. Maar die hebben dat alle dagen hé.
Vader van Danny, 9 jaar.

Door het vroege uur hebben kinderen geen tijd of nog geen trek om te ontbijten. Andere kinderen dwingen zichzelf toch te eten omdat ze weten dat ze op de bus niet mogen eten en pas tijdens de eerste pauze op school iets kunnen eten.

Ja ik ontbijt, omdat ik anders honger heb. Omdat ik anders 's middags heel veel honger heb.

Karel, 14 jaar

Neen ze ontbijt niet meer 's ochtends. In de kleuterschool deden we dat, maar nu met die bussen en met verschillende kinderen op verschillende scholen is dat eigenlijk niet meer haalbaar.

Moeder van Stefanie, 11 jaar

Klaar staan voor vertrek

Om geen tijd te verliezen moeten kinderen ook vroeg klaar staan voor de bus. Die soms te laat is, wat niet echt motiverend werkt om zich te haasten.

Ik moet om tien na zeven buiten gaan staan en dan om twintig na zeven komt mijnen bus. Ik sta daar ongeveer tien minuten vroeger omdat hij soms te vroeg is, maar hij is bijna altijd te laat.

Tim, 10 jaar

Ja, vanmorgen stond ik in de regen te wachten buiten aan het hek. Mijn papa wacht dan mee. Het was zwaar aan het regenen, ik heb een paraplu moeten nemen.

Anette, 14 jaar

Eerst via verzamelplaats

Een belangrijke reden waarom kinderen vaak lange busritten ondergaan is omdat de bus die hen van thuis ophaalt (de thuisbus) eerst naar een verzamelplaats rijdt. Daar stappen de kinderen over op een tweede bus die alle kinderen van de verschillende thuisbussen naar hun respectievelijke school brengen (de schoolbus). De schoolbussen kunnen pas vertrekken als alle thuisbussen op de verzamelplaats zijn gearriveerd. Sommige kinderen wachten zo tot een halfuur op hun thuisbus alvorens over te stappen op de schoolbus. Ze mogen ondertussen de bus niet verlaten.

Als we toekomen op de parking moeten we wachten tot alle bussen zijn toegekomen, een stuk of vijftien. En dat duurt lang; want de ene komt van daar en de andere komt van verder en iedereen moet op iedereen wachten en dat is wel ambetant.

Anton, 12 jaar

Ik heb vanochtend busbegeleiding gedaan om de kinderen van de verzamelplaats naar mijn school te begeleiden. Er zijn daar al kinderen van mijn school die daar toekomen voor 8u en daar op de parking nog 20-30 minuten moeten wachten op andere kinderen voor dat ze kunnen overstappen naar mijn schoolbus.

Juffrouw Tanja, basisschool en schoolbusbegeleidster

In stilte bezighouden

Naast het feit dat kinderen lang op de bus zitten, ervaren sommige kinderen de rit als vervelend en extra lang omdat ze op een vaste plaats moeten zitten en zich in stilte moeten bezighouden. Voor sommige kinderen met ASS is dit interessant; voor anderen daarentegen vraagt dit veel.

Gewoon uit het raampje kijken. En niks te praten. Ik ben altijd stil. Ik zit meer dan een uur op de bus. Dat is wel een beetje lang.

Will, 16 jaar

Naar buiten kijken en naar muziek luisteren. *En dan zie je dezelfde huizen terug?* (interviewer) Neen, dan zie ik de andere kant. *Ah ja, juist. Vind je het 's avonds leuker dan 's morgens om naar buiten te kijken?* (interviewer) Neen. Ik heb die huizen ook al heel veel gezien.

Danny, 9 jaar

Ik zit op die bus wel niets te doen hé. Alleen op mijn Nintendo spelen. Zwijgen. Af en toe iets zeggen tegen mijn vrienden.

Karel, 14 jaar

Wat doen jullie op de bus? (interviewer) Niks, gewoon zitten kijken. Dat duur zo lang!

Anette, 14 jaar

Laat thuiskomen

Kinderen zijn 's avonds laat thuis omdat de bus dezelfde route in omgekeerde richting afrijdt als in de ochtend.

Het is eigenlijk de omgekeerde ronde 's avonds dan 's morgens. Dus 's morgens beginnen ze in Zelzate dan maken ze hier een hele toer en dan naar school. En 's avonds is het omgekeerd weer naar huis. Dus diegene die 's morgens heel vroeg opstappen, zijn 's avonds ook heel laat thuis.

Vader van Karel, ex-buschauffeur

Door de late thuiskomst ervaren kinderen een gebrek aan tijd. Ze moeten vaak direct hun huiswerk maken en eten. Pas nadien blijft er een korte tijd over voor een leuke vrijetijdsbesteding.

Ja 's avonds is er niet veel tijd hé. In het weekend wel. Eigenlijk alleen in het weekend, want in de week moet ik vroeg gaan slapen en vroeg opstaan.

Karel, 14 jaar

Als ik met de schoolbus ga dan kan ik niet zo veel doen. Dan heb ik het gevoel dat de avond al bijna gepasseerd is.

Julia, 14 jaar

Als ik thuiskom ga ik direct eten en daarna mijn huiswerk maken en daarna heb ik nog wat tijd om me te douchen en zo en rond 20.30u ga ik dan slapen.

Lies, 10 jaar

3.2. Begeleiding

Een goede busbegeleider draagt veel bij tot de sfeer op de bus en de beleving van de rit zelf. Sommige kinderen hebben een goede band, andere kinderen aanzien de begeleiders eerder als streng en afstandelijk. Alles hangt ook af van de manier waarop de begeleider zijn rol invult. Op de bus gelden een aantal regels. In de omzendbrief staat bij de algemene bepalingen dat: *"De busbegeleider helpt de kinderen bij het in-en uitstappen en zorgt voor orde en tucht tijdens het vervoer. Zo waakt de busbegeleider erover dat er op de bus niet wordt gedronken, gegeten of gerookt."*⁴ Op deze regels kan men rigoureuus toezien of er eerder een eigen invulling aan geven rekening houdend met het welzijn van de kinderen. Ook de beherende school die de concrete taken en verantwoordelijkheden bepaalt van de busbegeleider, speelt een belangrijke rol. De omzendbrief omschrijft ook dat de school aan de busbegeleider meedeelt welke afspraken ze met de ouders maken.

⁴ Omzendbrief leerlingenvervoer NO/2008/02, 23 mei 2008

<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=13979>

Belang van een goede band

Kinderen vinden het belangrijk dat de busbegeleider iemand is waar ze terecht kunnen. Maar ook iemand die zorgt voor een aangename sfeer op de bus. Anderzijds ervaren kinderen de begeleider soms als streng. Als iemand die toekijkt dat iedereen niet te luid babbelt en kinderen soms een zwijgplicht oplegt.

Ik praat over meisjesdingen. Een beetje van alles. We maken ook samen grapjes.

Stefanie, 11 jaar

Bij S. (de vorige begeleider) moest ik zwijgen. En nu mag ik gewoon met mijn vrienden babbelen.

Stefanie, 11 jaar

Soms praten de kinderen wel luid. Dan komt Michel zeggen dat dat niet mag. Als je toch te luid praat of te lang praat, dan gaat Michel de kinderen verzetten naar helemaal van voor of toch in de buurt van helemaal van voor. En dan is het gedaan met praten, natuurlijk.

Karel, 14 jaar

Op mijn thuisbus heb ik altijd zwijgplicht en dat vind ik wel lastig. *En waarom is dat dan? (interviewer)*. Als er iets mis is gegaan, maar soms ook omdat de busbegeleider ne vieze dag heeft gehad... Vorig jaar was het bijna een heel jaar zwijgplicht. *En wat doe je dan? (interviewer)* Gewoon, naar buiten kijken of slapen.

Anton, 12 jaar

Ja, die is streng. Als we wat luider praten of lachen dan zegt ze direct dat we moeten zwijgen. Hou ne keer jullie mond en al, zo van die dingen; grof soms. Ook tegen de kleinere kinderen zo roepen van dat ze moeten zwijgen. Zo onbeleefd zijn tegen die kleine kinderen. Zwijg! En praat eens rustiger,... Soms heeft ze wel gelijk dat we rustiger moeten praten maar soms heeft ze ook ongelijk. Soms is het helemaal stil en zegt ze voor niks dat we moeten zwijgen.

Elke, 13 jaar

Weinig ruimte voor zorg en ondersteuning

Door het feit dat er veel kinderen op de bus zitten, heeft de begeleider weinig ruimte voor veel zorg en ondersteuning.

De regel is dat de busbegeleider moet uitstappen en het kind gaat ophalen aan de deur. Maar dat gebeurde op mijn ritten nooit.

Vader van Karel, ex-buschauffeur

Er mag geen raam open en dat is wel een beetje ambetant als het zo warm is. Neen zeggen ze dan, want er staat al een ruit open. Allé ja, één ruitje en dat is dan van de busbegeleidster dus die krijgt dan de wind alleen op haar. Ik zit een beetje vanachter, dus ik krijg de wind niet zoveel op mij.

Anton, 12 jaar

Mag je niet naar het toilet als je staat te wachten op de overstapplaats? (interviewer). Ja, maar soms zeggen ze nee, terwijl ze zelf gaan. Pffff. Wat? Het is toch zo (andere kinderen gniffelen). Van die vieze (begeleidster) zou je da niet mogen zé, terwijl dat ze zelf mag. Dan zegt ze: ge moet wachten tot wanneer dat ge thuis zijt.

Elke, 14 jaar

Beperkte opleiding

Er wordt een opleiding voorzien voor de begeleiders. Hiervoor is ook jaarlijks een budget voorzien in het zonaal leerlingenvervoer. Dit wordt provinciaal georganiseerd door daarvoor geselecteerde hogescholen.⁵ De scholen worden op de hoogte gebracht van het aantal cursussen, de plaats van de opleiding en het maximaal aantal deelnemers. Navraag op het Departement Onderwijs leert dat deze opleiding evenwel niet verplicht is.

Onze opleiding? Welke opleiding? We hebben eens op een woensdagnamiddag wat uitleg gekregen over het soort kinderen hier op school maar meer ook niet.

Busbegeleidster

Ik had eens tegen een kindje gezegd: als je nu niet op uw poep gaat zitten, dan slinger ik u subiet zo door de bus. Dat kindje was een autist, ik wist dat dus niet: die zag zijn eigen al echt... En met die vrijwillige cursus te volgen ben ik dat te weten gekomen en dan doe je dat wel anders.

Moeder van Stefanie, ex-busbegeleidster

Er is een begeleidster waar de kinderen geen woord mogen zeggen tijdens de rit. Die heeft nooit problemen gehad op de bus, maar die kinderen mochten ook niets zeggen op de bus.

Moeder van Stefanie, ex-busbegeleidster

Door de gebrekkige vorming en omdat deze mensen er vaak alleen voor staan, nemen ze soms beslissingen die niet altijd het welzijn van kinderen bevorderen.

De Lijn heeft een lijst opgesteld die stelt dat Karel om 7.02u opstapt op de bus. Maar de busbegeleider zegt dan: ja maar dan geraken we niet op tijd op school. Dus vertrekken ze vroeger. Ja ik heb dat vroeger ook meegemaakt als buschauffeur, dan gaan ze dat wel merken bij De Lijn. Oei, die komen elke dag te laat op school, we moeten het uurschema aanpassen en dan komen er veranderingen. Maar als je kinderen dwingt vroeger te vertrekken, ja dan verandert er niks.

Vader van Karel, ex-buschauffeur

Ik was bang toen ik uit de bus werd gezet... Omdat ik helemaal niet wist wat dat ik verkeerd had gedaan. Ze wou me dat ook helemaal niet vertellen.

Stefanie, 11 jaar

Op de andere bussen zie ik wel vaak dat de andere busbegeleiders de kinderen zo slaan. Op onze bus gebeurt dat niet, want we hebben twee vrouwen. *Het zijn dus de mannen die slaan? (interviewer)* Ja, en de buschauffeurs slaan ook wel.

Anton, 12 jaar

Wat bij conflicten?

We stellen vast dat een conflict tussen begeleiders en ouders een directe impact heeft op kinderen. Door hen het busvervoer te ontzeggen, geraken sommige kinderen niet meer op school. We missen bij dergelijke escalaties een bemiddelende en onafhankelijke instantie die er voor zorgt dat het recht op onderwijs voor deze kinderen gevrijwaard blijft.

We hebben het gemerkt bij de schorsing. Hij werd geschorst van de bus, maar niet van de school. Maar ze wilden echt Jules van de school door die problemen. Ze hebben er eigenlijk misbruik van gemaakt. Die hadden direct iets van:

⁵ Omzendbrief leerlingenvervoer NO/2008/02, 23 mei 2008

<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=13979>

ja, hij is niet geschorst van school, wel van de bus. Maar goed wetende dat hij niet op de school geraakte en dat wij een gesprek hadden gevraagd van: kunnen jullie niet helpen? Of is er geen mogelijkheid dat hij wel op school geraakt? Maar we kregen totaal geen medewerking. Absoluut niet! Niks!
Moeder van Jules, 12 jaar

3.3. Communicatiestromen

Ouders weten bij problemen vaak niet bij wie ze moeten aankloppen. Dus richten sommige ouders zich tot de verschillende betrokken partijen van het leerlingenvervoer: de school, de koepel, De Lijn en de Administratie. Ze krijgen hierdoor niet altijd eenduidige informatie. De verschillende partijen weten ook niet altijd van elkaar wie wel en wie niet over het probleem werd aangesproken. Dit leidt tot onduidelijkheden en wrovel. De Vlaamse overheid wil nu met de oprichting van het coördinatiepunt een gecoördineerd antwoord verschaffen op gesignaleerde problemen.

Daarnaast zijn er de kleinere dagelijkse problemen die bij ouders voor veel ongenoeven kunnen zorgen. De bus die vertraging oploopt, kinderen die onvoorzien te vroeg thuis zijn. Ouders begrijpen vaak niet waarom ze niet verwittigd worden om de nodige schikkingen te treffen voor kinderopvang. Zowat alle ouders beschikken vandaag over een GSM-toestel zodat de busbegeleider de vertraging per SMS zou kunnen signaleren. Dat gebeurt soms nu al.

Allé, ja. Als ze dan wat later zijn om één of andere reden, dan word je niet verwittigd. Met de sneeuw ook. Toen kwamen ze hier na 8u aan. Je weet van niks. Ja dan ga je uiteindelijk weer terug naar binnen wachten door de kou. En dan reclameert ze nog dat je te laat aan de bus bent. Dat had ik dan moeten weten natuurlijk. Normaal staan we beneden klaar, maar ja, als je er een uur moet staan en het is ijskoud, ja.
Moeder van Danny, 9 jaar.

Nu, ik kan ergens wel begrijpen als ze dan dertig menens moet verwittigen. Ja. (vader) Een sms'ke is rap verstuurd. Eén sms'ke en je steekt daar alle mensen in en je stuurt dat één keer op
Moeder van Danny, 9 jaar.

Op het vlak van informatie en communicatie kan er heel wat verbeteren. De begeleiding heeft vaak ook weinig informatie voorhanden. Informatie over gezondheidsrisico's kan door de school niet zomaar aan de begeleiders meegedeeld worden omdat ze onder het beroepsgeheim vallen. Daarnaast zien we dat bij onvoorzien omstandigheden de begeleider er soms alleen voor staat om inzicht of informatie te verwerven omdat er voor of na schooltijd op school nog niemand of niemand meer aanwezig is. Er is nood aan een aanspreekpunt voor de begeleiding vanaf het moment dat ze kinderen begeleiden tot het moment dat de kinderen de bus verlaten.

Ook een lijst van telefoonnummers van ouders is nodig. Waar dat die altijd bereikbaar zijn. Want we kregen dikwijls wel de huistelefoon, maar dat was het dan ook; 's morgensvroeg en er gebeurde iets, dan moesten wij wachten tot 8 uur tot er iemand op school was. Allé ja. Ik vind dat zodra de bus vertrekt, moet er iemand op school zijn.
Moeder van Stefanie, 11 jaar (ex-busbegeleidster)

Meestal met de examens komen de leerlingen vroeger aan. Dan rijden de BuSo-jongeren niet mee. Die hebben deliberatie of zo. Dan zijn ze iets vroeger thuis, maar je weet dat dus niet. En dan staat hij hier voor een gesloten deur. Want een kind van 7 jaar geef je geen sleutel mee hé?
Ouders van Danny, 9 jaar

Ik vind dat, medisch gezien, dat een busbegeleider toch iets van informatie moet hebben. ik heb tijdens de opleiding dat ook gezegd. De leraar zei toen: we zitten met het beroepsgeheim; we weten niet hoe we dat kunnen regelen. Dat lijkt toch vrij simpel om te regelen. Geef de ouders een brief mee. Zijn er medische gegevens die de busbegeleiding dient te weten?

Moeder van Stefanie, 11 jaar ex-busbegeleidster

3.4. Chauffeurs

Een ander probleem is het verloop van buschauffeurs. Naast het feit dat die extra aandacht vragen van de begeleider omdat die de route niet kennen, vraagt dit ook een aanpassing bij de kinderen. Elke chauffeur heeft zo zijn eigen gewoontes en gebruiken. Bijkomend probleem is dat de chauffeurs soms anderstalig zijn, waardoor de communicatie met de kinderen bijna onmogelijk wordt.

Vorig schooljaar had ik bijna iedere week een andere chauffeurs die naast de taal ook de streek niet kent. Dan ben ik meer bezig geweest om hun de weg te tonen hoe ze moeten rijden in plaats van met de kinderen bezig te zijn.

Busbegeleidster

Zet op zo een grote bus twee begeleiders op. Dat is echt niet te veel. Want dat is wel gemakkelijk dat je altijd dezelfde chauffeur hebt, dat die op den duur ook weet waar dat je moet zijn. Maar ik had bijna elke rit een andere chauffeur. Dus ik moest van voor in de bus zijn, de weg wijzen en zien dat hij op tijd stopte. En ik moest vanachter in de bus zijn om de gasten in het oog te houden.

Moeder van Stefanie, ex-busbegeleidster

Kinderen hebben er geen problemen mee dat er regels zijn op de bus. Maar het is dan wel belangrijk dat ook de volwassenen deze regels naleven. Zoniet ervaren ze dat als oneerlijk.

De chauffeur die mag wel eten en drinken!

Danny, 9 jaar

Er waren een paar kinderen stout of zo. En de buschauffeur was heel hard aan het roepen en het schelden.

Broer van Stefanie, 11 jaar

3.5. Regels niet aangepast aan de verschillende doelgroepen

Op de bus zitten kinderen en jongeren van verschillende leeftijden en onderwijstypes samen. De busbegeleider staat er alleen voor en kan haast niet anders dan vooral in te staan voor de orde en tucht op de bus. Het is dan ook vrij logisch dat de regels in teken staan van de kalmte en de rust bewaren op de bus.

Deze regels worden opgelegd door de vervoersmaatschappij, in samenspraak met de school.

Brief aan alle directies en leerkrachten BuO

Aan alle busbegeleidsters

Betreft: verboden op de schoolbussen.

Voor alle duidelijkheid willen wij er nogmaals op wijzen dat:

Vervoer van dieren

Steps, visbokalen, voetbaden, plooi-fietsen edm;

Op school vervaardigde zaken (zwaarden, sleeën, enz,...)

NIET THUISSHOREN OP EEN SCHOOLBUS

Om discussies te voorkomen willen wij aan de directies nogmaals vragen om de leerkrachten en ook de ouders hiervan op de hoogte te stellen.

Wij hopen op uw begrip maar vooral op uw medewerking te kunnen rekenen,

Met vriendelijke groeten,
Beheerder Zone BuO

Eigenlijk wordt er van de kinderen gevraagd zich in stilte bezig te houden. Zoals volwassenen op een Lijnbus.

Ge moogt wel met iemand anders praten, maar niet te luid. En we mogen niet lachen!

Danny, 13 jaar

Ik vind dat vervelend die bus. Ge luistert naar muziek en je moet stil zijn... Ik vind dat niet leuk. Ge moogt wel wat babbelen, maar niet lachen en zo...

Sara, 13 jaar

Babbelen? Ja dat mag als je op je vaste plaats zit en rustig met elkaar babbelt, je mag naar muziek luisteren, maar je mag wel niet je huiswerk maken. Maar dat is niet zo erg, ge kunt toch niet schrijven op de bus anders is het allemaal scheef geschreven en zo.

Elke, 13 jaar

Ja, De Lijn heeft regels. Er mag niet gegeten worden op de bus. Er mag geen muziek gespeeld worden. Er mag niet gepraat worden op de bus. Dus eigenlijk heel veel regels.

Vader van Karel, 14 jaar en ex-buschauffeur

In die reglementen staat van alles hé. Bij Karel staat er officieel in dat de kinderen geen Nintendo mogen gebruiken op de bus. Dat staat letterlijk in het reglement. De busbegeleidster laat het gelukkig toe. Wat moet een kind anders al die uren? Ze hebben geen TV om naar te kijken. Boeken lezen mag eigenlijk in theorie ook niet. Eigenlijk moeten ze daar gewoon zitten en geen geluid maken. Muisstil zijn eigenlijk. En dan is het goed.

Moeder Karel, 14 jaar.

De ondervraagde kinderen zouden graag wat willen eten of wat snoepen op de bus. Ze zitten tenslotte soms tot twee uur of langer op de bus en komen laat thuis.

En die regels volgen ze wel heel streng op. Want ik heb al gezien dat er een kindje snel een boterham aan het eten was toen de bus aankwam. En die boterham zat nog in zijn mondje, maar hij moest eerst zijn mond leegeten voordat hij mocht opstappen. Dat ik zei: maar allé, het zit toch al in zijn mond hé!

Moeder van Karel, 14 jaar

Nee, je mag wel water drinken, dat is het enigste, als het warm is.

Fatima, 15 jaar

Bij ons mag dat niet, bij ons mogen we zelfs geen water drinken.

Julia, 14 jaar

Het is verboden om op de bus te drinken. Als het dertig graden is op zo een bus, dat is niet te houden. En ik had een flesje drinken bij voor mij. Dus waarom niet? En dan had ik gezegd, van oké mannekes, maar pakt gewoon water. Dat maakt geen vlekken op de zetel. Als je smost, dat droogt op en het is gedaan. En dan, omdat ik wat schrik kreeg dat er iemand zich zou verslikken,

hadden wij afgesproken aan die halte gaan we even blijven staan zodat iedereen eens goed kan drinken.

Moeder van Stefanie, 11 jaar (ex-busbegeleidster)

Als kinderen tot een halfuur wachten op de bus die hun naar school brengt, mogen kinderen hun plaats van de thuisbus niet verlaten.

Wat zouden jullie graag anders willen op de bus? (interviewer) Als de thuisbus op de parking staat en we zitten te wachten om over te stappen, dat je dan bij je liefje mag zitten

Tim, 10 jaar

Ja. Dat is een groot nadeel. Als je opstapt en daarna moet je opeens naar het toilet. Twee, drie uur op de bus zitten, dat is een groot nadeel. Je kan je wel inhouden, maar het is wel lang.

Stefanie, 11 jaar

4. Aanbevelingen

4.1. Maximumduur van 120 minuten

Het Kinderrechtencommissariaat en het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding vinden het onaanvaardbaar dat kinderen elke ochtend en avond urenlang op de bus moeten zitten. Vandaag zou de maximum ritduur bepaald zijn op 240 minuten, terwijl de ministers van Onderwijs en Mobiliteit destijds 220 minuten hadden vooropgesteld. Kinderen die elke dag meer dan 220 minuten op de bus moeten, is om problemen vragen. Kinderen zijn gespannen als ze op school aankomen en doodmoed als ze weer naar huis gaan. Zeker als de pedagogische kwaliteit van de begeleider soms te wensen overlaat. 's Avonds blijkt er vaak te weinig tijd over om nog een leuke vrijetijdsactiviteit te doen.

Kinderen zouden 's ochtend of 's avonds niet langer dan 60 minuten onderweg mogen zijn. Korte trajecten en kleinere bussen kunnen hiervoor instaan. Er zou meer gewerkt moeten worden met vervoerzones in plaats van met dichtstbijzijnde scholen.

Een uitzondering kan gemaakt worden voor kinderen die op maandag van heel ver naar een residentiële setting gebracht worden en op vrijdag terug naar huis.

4.2. Samen bus maken

De regels op de bus zijn niet aangepast aan de specifieke kenmerken van kinderen met een beperking. Ze zijn te sterk opgesteld vanuit de nood aan orde en tucht en houden te weinig rekening met het welzijn van kinderen. Men kan van deze kinderen niet verwachten dat die zich gedragen als gewone reizigers die functioneel gebruik maken van het openbaar vervoer.

Het Kinderrechtencommissariaat en het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding zijn vragende partij dat de omzendbrief leerlingenvervoer een bepaling opneemt die meer rekening houdt met het welzijn van kinderen. Deze bepaling dient aan te sluiten bij de visie op handicap die achterhaald is sinds de ratificatie van het Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap. Een handicap is niet langer een persoonskenmerk maar een tekort aan afstemming tussen een persoon met een beperking en zijn omgeving. De persoon met een handicap is geen object van zorg meer, maar een individu met dezelfde mensenrechten. In feite moet de idee groeien dat de begeleiding samen met de kinderen van het busvervoer een aangename tijd doormaken. Een tijd waar naast het volgen van een aantal regels voldoende aandacht is voor het welzijn van kinderen samen met de begeleiding. En waar plaats en ruimte is om de reistijd zo aangenaam mogelijk door te maken.

Dit zal de nodige tijd vragen om die nieuwe kijk op handicap te laten doordringen in de praktijk. Maar samen met de ouders en de school kan iedereen zijn steentje bijdragen om 'samen bus te maken'.

4.3. Vorming busbegeleiding

Artikel 23 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het kind voorziet dat kinderen met een handicap het recht hebben op bijzondere zorg, onderwijs en training bedoeld om hen te helpen. Het lijkt ons een minimum dat de opleiding over handicap die sinds vorig jaar verstrekt wordt aan busbegeleiders, bestuurders en schoolmedewerkers structureel verankerd wordt. Al wie bij het schoolvervoer betrokken is, dergelijke opleiding gevolgd heeft. In de opleiding moet onder meer de actuele visie op handicap aan bod komen, moeten de oorzaken en gevolgen van handicap besproken worden, en moeten richtlijnen gegeven worden over het omgaan met personen met een handicap. Naast deze verplichting moet ook nagegaan worden of deze opleiding niet verder uitgebreid en geprofessionaliseerd moet worden.

Verder is er de vaststelling dat busbegeleiders, mede door hun beperkte opleiding, er te vaak helemaal alleen voor staan. Een veelheid aan kinderen met verschillende handicaps elke dag begeleiden is geen sinecure. Meer begeleiding per bus dringt zich op. Zeker op de grotere bussen is meer begeleiding noodzakelijk.

4.4. Verbeter communicatie ouders – busbegeleiders

De begeleiding is onwetend over de medische achtergrond van sommige kinderen. Gezien dit laatste onder het medisch beroepsgeheim valt, dient hiervoor een oplossing te worden aangereikt op schoolniveau. Zij kunnen de nodige informatie doorspelen naar de begeleiders ingeval van nood. Ook het melden van onvoorziene verkeers- of andere problemen kunnen via de school beter gecoördineerd worden. Het aanstellen van een aanspreekpunt binnen een school zou veel frustraties van de baan kunnen helpen. Dit aanspreekpunt moet aanspreekbaar zijn vanaf het moment dat de schoolbus 's ochtends vertrekt tot op het moment dat het laatste kind 's avonds de bus verlaten heeft.

Ouders weten vaak ook niet waar ze terecht kunnen met hun vragen, suggesties en hun klachten over de busroute. De Lijn handelt naar best vermogen, maar tot op heden vonden we daar geen richtlijnen van terug. Er is nood aan bijkomende criteria die bepalen op welke manier dit moet gebeuren, welke garanties moeten ingebouwd worden en waar ouders terecht kunnen met vragen en klachten.

De Vlaamse overheid wil met de oprichting van het coördinatiepunt een gecoördineerd antwoord verschaffen op gesignaleerde problemen. Dit is op zich een goede zaak. Het bestaan van dit coördinatiepunt moet echter duidelijk gecommuniceerd en toegankelijk gemaakt worden.

Kinderen worden van de schoolbus geweerd, soms letterlijk uit de bus gezet, waardoor ze in de onmogelijkheid komen om nog op de school te geraken. Of kinderen krijgen een bijkomende straf op school omdat ze op de bus voor de nodige problemen hebben gezorgd.

Dergelijke conflicten geven aanleiding tot moeilijke toegang tot het onderwijs. Er moet een bemiddelde instantie gecreëerd worden om deze conflicten op te lossen door degenen die het busvervoer organiseert.

4.5. Zorg voor goede spreiding van scholen Buitengewoon Onderwijs

Het blijft een probleem dat voor bepaalde types en opleidingsvormen van onderwijs het aanbod dermate beperkt is dan een langere ritduur onvermijdelijk is (bijvoorbeeld Type 6).

Beleidsmatig kan het probleem van het busvervoer gedeeltelijk opgelost worden door enerzijds meer te streven naar inclusief onderwijs. Anderzijds zou ook een betere spreiding van het aantal scholen Buitengewoon Onderwijs een oplossing kunnen bieden.

4.6. Garanties voor de continuïteit van de schoolloopbaan

Kinderen die hun studies hebben aangevat in een bepaalde school en die gaandeweg georiënteerd worden naar een andere opleidingsvorm, moeten verder school kunnen lopen in hun huidige school. Ook al wordt de opleidingsvorm aangeboden in een school die dichterbij huis is. Het gaat hier immers om een kwetsbare groep kinderen voor wie een ingrijpende verandering als het veranderen van school ernstige nadelige gevolgen met zich mee kan brengen.